

نویسنده: محمد حسن سوادین «M.H.Sweidan».
منبع و تاریخ نشر: کریدل «2025-06-11».
برگردان: پوهندوی دوکتور سیدحسام «مل».

یک روایت در هم می‌شکند: پناهندگان سوری علیرغم برکناری اسد از بازگشت امتناع می‌کنند

A narrative shatters: Syrian refugees refuse to return despite Assad's ouster

سقوط دمشق منجر به بازگشت گسترده نشده است - سوری‌های خارج از کشور در
بجوبه ناامنی، فروپاشی اقتصادی و حکومت چندپاره تحت رهبری رهبران جدید،
غیرمنتخب و تحت حمایت خارجی سوریه، همچنان به وعده‌های اصلاحات متقاعد
نشده‌اند.

*The fall of Damascus has not led to mass repatriation – Syrians
abroad remain unconvinced by promises of reform amid insecurity,
economic collapse, and fragmented governance under Syria's new,
unelected, foreign-backed leaders.*

عکاسی توسط کریدل

انتظار می‌رفت سقوط **بشار اسد**، رئیس‌جمهور سابق سوریه، در دسامبر ۲۰۲۴ باعث بازگشت گسترده پناهندگان سوری شود. اما این اتفاق نیفتاد. شش ماه بعد، آمار سازمان ملل نشان می‌دهد که کمتر از هشت درصد از سوری‌های خارج از کشور به خانه بازگشته‌اند. نوید دوران جدیدی در دمشق با واقعیت‌های تلخ ناامنی، فقر و افزایش دخالت خارجی در تضاد قرار گرفته است.

بحران پناهندگان سوری - که اکنون در چهار دهه سال خود است - زاده جنگ، محاصره اقتصادی، تحمیلی غرب و فروپاشی نهادهای دولتی است که از مارس ۲۰۱۱ آغاز شد. آنچه که با آوارگی داخلی آغاز شد، به زودی به مهاجرت گسترده در سراسر غرب آسیا و اروپا تبدیل شد و یکی از شدیدترین بحران‌های پناهندگان قرن بیست و یکم را به وجود آورد.

زندگی پس از اسد: بحران پایدار پناهندگان

با وجود سقوط دولت اسد، بحران پناهندگان سوری همچنان حل نشده است. سازمان ملل متحد گزارش می‌دهد که تا اوایل سال ۲۰۲۵، تقریباً ۶/۲ میلیون سوری همچنان به عنوان پناهنده در خارج از کشور - عمدتاً در ترکیه، لبنان، اردن، عراق و مصر - ثبت نام کرده‌اند و میلیون‌ها نفر دیگر در اروپا و آمریکای شمالی ساکن هستند. از زمان به قدرت رسیدن مخالفان سوریه، تنها بخش کوچکی از آنها بازگشته‌اند.

آژانس پناهندگان سازمان ملل متحد (UNHCR) تخمین می‌زند که حدود «400000» پناهنده بین دسامبر { ۲۰۲۴ و آوریل ۲۰۲۵ } بازگشته‌اند. این تعداد تا ماه مه اندکی به ۴۸۱،۷۳۰ نفر افزایش یافت که هنوز کمتر از هشت درصد از کل پناهندگان خارج از کشور است. این اختلاف، یک واقعیت تلخ را برجسته می‌کند: سقوط اسد آنطور که غرب سال‌ها ادعا می‌کرد، به بازگشت گسترده منجر نشد، که نشان می‌دهد مسائل عمیق‌تر و حل نشده‌ای وجود دارد که سوری‌ها را از سوریه دور نگه می‌دارد.

در کشورهای میزبان کلیدی غرب آسیا، ترکیه میزبان بین (۲/۷) تا سه میلیون پناهنده سوری تحت یک رژیم حفاظت موقت، علاوه بر تقریباً یک میلیون سوری ثبت نشده است. لبنان میزبان حدود (750000) پناهنده ثبت شده است، اگرچه بیروت رقم واقعی را نزدیک به ۱/۵ میلیون نفر می‌داند. اردن تقریباً (650000)، پناهنده سوری را در خود جای داده است.

در حالی که بسیاری از پناهندگان ممکن است رویای بازگشت را در سر پیورانند، واقعیت‌ها مداخله می‌کنند. یک نظرسنجی در اواسط سال ۲۰۲۴ نشان داد که (۵۷) درصد امیدوار بودند روزی برگردند، اما کمتر از دو درصد معتقد بودند که این امر در سال بعد امکان‌پذیر است. کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد، نگرانی‌های ایمنی و فقدان معیشت پایدار را به عنوان مهمترین موانع شناسایی می‌کند. این مسائل اصلی، محاسبه

بازگشت را شکل می‌دهند - محاسبه ای که از زمان قدرت **اسد** به طور معناداری تغییر نکرده است.

چرا سوری‌ها بر نمی‌گردند

یک نظرسنجی در ماه مه به عوامل بازدارنده مهم بازگشت اشاره کرد: شرایط مسکن و املاک (۶۹ درصد)، در دسترس بودن خدمات (۴۰ درصد)، ایمنی (۴۵ درصد) و مشکلات اقتصادی (۵۴ درصد). چهارده سال جنگ، سوریه را دچار شکاف، ویرانی و بی‌اعتمادی کرده است. هیچ ساختار امنیتی یا حکومتی یکپارچه و قابل اعتمادی وجود ندارد. دوران پس از اسد برای پناهندگان سوری عمیقاً نامشخص است.

ساختار سیاسی فعلی در دمشق ترکیبی از بازیگران داخلی و خارجی است. با وجود برکناری اسد، بازگشتگان به طور مداوم بهبود امنیت و خدمات ضروری را به عنوان پیش‌نیاز ذکر می‌کنند. یک نظرسنجی اخیر نشان داد که ۵۸ درصد از سوری‌های خارج از کشور فقط تحت «شرایط امن و آبرومندان» باز خواهند گشت، در حالی که ۳۱ درصد هنوز مردد هستند.

چالش‌های حکومتداری نیز به همان اندازه دلهره‌آور است. رهبری جدید که در ۸ دسامبر ۲۰۲۴ به ریاست احمد الشرع (که با نام ابومحمد الجولانی نیز شناخته می‌شود) مرتبط با القاعده منصوب شد، متعهد به اصلاحات شده است. اما خاطرات درگیری‌های داخلی بین گروه‌های شورشی همچنان پابرجاست. بسیاری از پناهندگان سوری از ظهور جناح‌های شبه‌نظامی، از جمله وابستگان سابق هیئت تحریر الشام (HTS)، که ترس از انتقام‌های فرقه‌ای و اقتدارگرایی را تشدید می‌کند، نگران هستند.

فراتر از مرزهای سوریه، شبکه‌های پناهندگان اکنون به عنوان خطوط نجات عمل می‌کنند. پس از بیش از یک دهه اقامت در خارج از کشور، پناهندگان سوری پیوندهای اجتماعی پایداری برقرار کرده‌اند. در ترکیه، ۶۰ درصد از سوری‌های در سن کار، عمدتاً در بخش‌های غیررسمی مشغول به کار هستند. این مشاغل، اگرچه کم‌درآمد هستند، اما در مقایسه با سوریه جنگ‌زده، ثبات را ارائه می‌دهند.

با این حال، اکثر سوری‌ها در ترکیه از نظر اجتماعی بی‌ثبات هستند: بیش از نیمی از آنها گزارش می‌دهند که احساس می‌کنند از جامعه ترکیه، جایی که نژادپرستی رواج یافته است، جدا شده‌اند، در حالی که ۸۴ درصد هنوز احساس می‌کنند که تا حدودی با سوریه مرتبط هستند. این دوگانگی نشان دهنده یک روند مهاجرت بلندمدت است که در آن پناهندگان ضمن ادغام در خارج از کشور، پیوندهای خود را با سرزمین مادری خود حفظ می‌کنند.

یک نظرسنجی اخیر نشان می‌دهد که تنها هفت درصد از سوری‌ها در ترکیه برنامه‌های مشخصی برای ترک کشور دارند. برخی دیگر تمایل به جابجایی را ابراز

می‌کنند، اما بدون اقدامات عملی. شهروندی همچنین بر ماندگاری تأثیر می‌گذارد: حدود ۲۳۸۰۰۰ سوری تا اواسط سال ۲۰۲۴ در ترکیه تابعیت گرفته‌اند و از حمایت‌های قانونی کامل، از جمله مصونیت از اخراج، برخوردار شده‌اند. با این حال، منابع اپوزیسیون ترکیه تخمین می‌زنند که این رقم می‌تواند به ۲/۵ میلیون نفر برسد.

پارادوکس بازگشت: شرایط بد در کشورهای میزبان، اما بدون بازگشت؟

حتی وخامت اوضاع در کشورهای میزبان نیز الگوهای بازگشت را به طور قابل توجهی تغییر نداده است. فروپاشی اقتصادی در لبنان، افزایش هزینه‌ها در ترکیه و درگیری‌های اخیر در امتداد مرز لبنان، سوری‌ها را به سمت خانه سوق نداده است. مطالعات به طور مداوم نشان می‌دهد که تصمیمات بازگشت بیشتر به پیشرفت‌های سوریه - امنیت، شغل، خدمات - بستگی دارد تا سختی‌های خارج از کشور.

اختلافات بین قدرت‌های خارجی در داخل سوریه، مسائل را پیچیده‌تر می‌کند. ترکیه، عربستان سعودی، امارات متحده عربی، قطر و کشورهای غربی همچنان دستاوردهای ژئوپلیتیکی خود را بر ثبات اولویت می‌دهند. نتیجه، یک نظم سیاسی تکه‌تکه شده است که تحت سلطه گروه‌های مسلح و حامیان خارجی است و پاسخگویی کمی به سوری‌های واقعی دارد.

این بی‌ثباتی عواقب واقعی دارد. قتل عام‌ها در امتداد سواحل سوریه در ماه مارس گذشته، که گفته می‌شود توسط عناصر تحت حمایت امارات متحده عربی تحریک شده بود، نیاز به مداخله مقامات جدید دمشق داشت. چنین رویدادهایی اعتماد را از بین می‌برد و مانع بازگشت می‌شود.

از نظر اقتصادی، سوریه همچنان در حال سقوط آزاد است. طبق گزارش برنامه توسعه سازمان ملل (UNDP)، 90 درصد از سوری‌ها زیر خط فقر زندگی می‌کنند. بانک جهانی پیش‌بینی می‌کند که در سال ۲۰۲۵، تولید ناخالص داخلی یک درصد دیگر کاهش یابد. برنامه جهانی غذا (WFP) می‌گوید ۹/۱ میلیون نفر ناامنی غذایی دارند و ۳/۶ میلیون نفر به کمک‌های خارجی وابسته هستند.

برق فقط دو تاسه ساعت در روز در دسترس است که صنعت را فلج کرده و هزینه‌های زندگی را افزایش می‌دهد. علیرغم وعده‌های دولت انتقالی برای اصلاح بانکداری و جذب سرمایه‌گذاری از خلیج فارس، تحریم‌های باقی‌مانده و انزوای بازار، حتی پس از لغو اکثر محدودیت‌ها توسط واشنگتن در ماه مه ۲۰۲۵، هنوز موانع جدی هستند.

بیکاری شایع است، هزینه‌های سوخت و حمل و نقل در حال افزایش است و شبکه‌های تأمین اجتماعی در حال از بین رفتن هستند. درآمد ماهانه در بسیاری از مناطق

به زیر ۴۰ دلار کاهش یافته است، در حالی که سبدهای غذایی اساسی دو برابر این مقدار هزینه دارند. مهاجرت متخصصان سوری همچنان بازار کار را تخلیه می‌کند و در غیاب یک برنامه بازسازی منسجم، وابستگی به وجوه ارسالی را عمیق‌تر می‌کند.

سوریه همچنان یک بازگشت پرخطر است.

تجربه تاریخی نشان می‌دهد که آوارگان تنها زمانی باز می‌گردند که عوامل جاذبه در داخل بر عوامل دافعه در خارج از کشور غلبه کند. در حال حاضر، این معادله به نفع سوریه نیست. شرایط برای بازگشت امن، داوطلبانه و آبرومندانه هنوز فراهم نیست.

بی‌میلی میلیون‌ها سوری برای بازگشت به وطن هرگز در واقع به تغییر رهبری مربوط نبود - داده‌های معتبری در این مورد وجود ندارد. این بی‌میلی به پیامدهای تجمعی جنگ مربوط می‌شود: ناامنی، فروپاشی اقتصادی، تجزیه سیاسی و فقدان عدالت یا آشتی.

تا زمانی که صاحبان قدرت بر بازسازی نهادهای معتبر و تأمین معیشت - و نه فقط تغییر نخبگان - تمرکز نکنند، چشم‌انداز بازگشت همچنان یک قمار خطرناک خواهد بود

محمد حسن سوادین

با تقدیم احترامات «2025-06-15»
